

Het kerstverhaal volgens Schütz en Distler

Historia der freuden- und gnadenreichen Geburth Gottes und Marien Sohnes Jesu Christ Componist: Heinrich Schütz

Wie was Heinrich Schütz

Honderd jaar voor de grote Johann Sebastiaan Bach, ruim twintig jaar na Shakespeare en twintig jaar voor Rembrandt is hij geboren: de grootste Duitse musicus van de 17e eeuw, Heinrich Schütz. Genoemde namen geven een beeld van de tijd waarin Schütz op 8 oktober van het jaar 1585 in het Thüringer Kösteritz, in Duitsland, het levenslicht aanschouwde. Zeventien jaar was de Tachtigjarige Oorlog pas aan de gang en van zijn 33e tot zijn 63e jaar zou hij nog de verschrikkingen van de Dertigjarige Oorlog meemaken.

Ondanks deze roerige tijden wist Schütz de basis te leggen voor nieuwe ontwikkelingen in de muziek die componisten zou beïnvloeden tot de dag van vandaag.

Schütz kreeg de mogelijkheid om een paar jaar te studeren in Venetië, bij Gabrieli. Hier maakte hij kennis met de meerkorige stijl. Schütz schreef veel religieuze muziek, meerkorige zettingen van psalmen, bijvoorbeeld, en historia – muzikale zettingen van de lezingen op hoogkerkelijke feestdagen. Beroemd zijn ook zijn passies. Dit zijn hele sobere werken, voor zangers a cappella.

Bij zijn **Weihnachts historia** trekt Schütz echter alles uit de kast om het verhaal uit te beelden.

De teksten komen rechtstreeks uit de Lutherbijbel, het geboorteverhaal volgens het evangelie van Lucas en het gedeelte over de drie wijzen komt uit Mattheus.

Na een kort openingskoor – meer een gezongen titel – volgt het verhaal, beginnend bij de geboorte van Jezus, gebracht door de evangelist, begeleid door orgel en violone. Deze begeleidingsvorm is nieuw in Duitsland, want gebruikelijk was om de evangelist het verhaal te laten vertellen zonder begeleiding - en Schütz maakt er in zijn voorwoord dan ook enthousiast melding van. De evangelist wordt afgewisseld door 'intermedia', waarin de diverse personages aan het woord komen. De meerkorige stijl hoor je hier heel goed, waarbij het ene koor bestaat uit zangers en het tweede uit instrumentalisten. Schütz vertelt ook het verhaal van de drie wijzen uit het Oosten, die nadat ze de stal gevonden hadden, terugkeerden via een andere weg. Herodes, woedend omdat hij door de wijzen voor de gek is gehouden, beveelt om alle jongetjes onder de twee jaar om te brengen. De engel heeft ondertussen Jozef de boodschap gebracht dat ze naar Egypte moeten vluchten. Als Herodes gestorven is geeft de engel aan Jozef het teken dat ze weer terug kunnen keren.

Schütz neemt voor de muzikale uitbeelding van de vertelling iedere keer een andere bezetting. Zo worden de engelen begeleid door violen, de herders haasten zich naar de stal met blokfluiten en dulciaan en de hogepriesters worden plechtig omgeven door trombones. Bij Koning Herodes hoor je claroengeschal van cornetto's. Schütz is een begenadigd verteller. Of het nu gaat om het kindje in de kribbe of de vreselijke kindermoord in Bethlehem, hij brengt het met evenveel enthousiasme. Als besluit van het werk wordt een kort koraal gezongen.

Schütz Weinachts historia werk gaat hand in hand met '**Die Weihnachtsgeschichte**' die Hugo Distler in 1933 componeerde, op 25-jarige leeftijd.

Ook hier wordt het kerstverhaal muzikaal verteld; opgebouwd rond een verteller, en vier tot achtstemmig koor dat herders, engelen, wijzen en hogepriesters vertolkt. Distler voegt er een soort rode draad aan toe met zeven knap uitgewerkte koraalvarianties op het oude ontroerende kerstlied 'Es ist ein Ros entsprungen'. Deze zorgen voor de poëtische, beschouwende rustmomenten tijdens het verhaal. Eén variatie wordt gecombineerd met de lofzang van Maria (deel uit het Magnificat). Het geheel wordt sterk omkaderd door een stevig en contrastrijk begin- en slotkoor.

Ook Distler neemt als uitgangspunt het kerstverhaal, maar hij opent met een gedeelte uit Jesaja, waarin de komst van de Messias wordt aangekondigd.

Het eigenlijke verhaal begint dan met de engel Gabriel, die aan Maria meldt dat zij zwanger zal worden. Distler begint dus wat eerder in het verhaal dan Schütz. En nadat de wijzen de stal bezocht hebben en via een andere weg naar hun land zijn teruggekeerd, laat Distler het nare verhaal over de kindermoord weg. Hij besluit de vertelling met de lofzang van Simeon in de tempel.

Als slotkoor neemt Distler een vers uit het Johannes evangelie "Also hat Gott die Welt geliebt ..."

Distler was een oude muzikkenner. Je hoort dat hij de sobere, a capella passies van Schütz goed kende, en hij begreep de polyfone schrijfwijze, waarbij de verschillende stemmen zich zelfstandig bewegen en accenten op verschillende plekken komen. Het accent van deze vertelling is milder dan bij Schütz, en de figuur Maria staat meer centraal, zowel in de vertelling als in de coupletten van het koraal. Maar door de muzikale vormgeving komt Distlers werk intiemer, beschouwelijker over. Daar waar bij Schütz de feestvreugde niet wordt bedorven door een brutale slachting door Herodes, ademt Distlers compositie – ondanks de hoopvolle, positieve teksten – geen uitbundigheid, maar juist introspectie en verstillig.

Over Distler:

Hugo Distler (1908-1942) liet oude melodieën dansen van vreugde. Met volkomen nieuwe klankkleuren en ritmes. Maar het was een muziek geschreven en gehoord op de verkeerde plaats en de verkeerde tijd! Distlers leven situeert zich namelijk gedurende het 'Nationalsozialismus'. Als gevoelige en diepreligieuze jongen werd hij geconfronteerd met een totalitair regime. Distlers muziek werd als 'not done' beschouwd, wat hem totaal gedesillusioneerde en depressief maakte. Toen hij werd opgeroepen om te gaan dienen bij de Wehrmacht maakte hij zelf een eind aan zijn leven. Hij stierf te Berlijn op slechts 34-jarige leeftijd.

